

ÖZEL ALAN-KAMUSAL ALAN AYRIMININ
TARİHSEL TEMELLERİ
“ANTİK YUNAN”

HISTORICAL FOUNDATIONS OF PUBLIC-PRIVATE REALM
“ANCIENT GREECE”

Zafer YILMAZ

Özet

Bu çalışmada, günümüzün en önemli tartışma konularından olan, özel alan kamusal alan ikiliğinin tarihsel olarak ortaya çıkışını ve ortaya çıktığı kültürde taşıdığı anlamı ortaya koymaya çalıştık. Bu ayrım ilk kez Antik Yunanda yapılmış ve yapılan bu ayrımla iki farklı yaşam alanı ortaya çıkmıştır. Antik Yunanda özel alan, hanenin sahip olduğu alanla sınırlanmış ve hane, siyaset öncesi bir örgütlenme biçimi olarak kabul edildiğinden, bu alan, siyasi olmayan etkinliklerin alanı olarak görülmüştür. Buna karşılık kamusal alana karşılık gelen 'polis'in alanı, siyasi etkinliklerin gerçekleştirildiği bir görünüm alanı olarak belirmiş ve bu alanda yer almak insan olmaya eşdeğer görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan, Özel Alan, Kamusal Alan, Özgürlük, Yurttaşlık.

Abstract

In this study, we have tried to determine the historical emergence and the meaning of the distinction of realm public and private public in the culture it emerged, which is one of the most important subjects of discussion in our days. This distinction was first made in Ancient Greece, private public was limited to the area which was owned by a household and household since accepted as a form of organization before politics, private public was considered as an area which is non-political. The area of polis that equals realm public was determined as appearance areas in which these

activities are fulfilled and existing in this area was considered to be equal to being a man.

Key Words: Ancient Greece, Private Public, Realm Public, Freedom, Citizenship.

İnsanoğlunun, bilinçli veya bilinçsiz olarak yaptığı ilk ayırım, kutsal olan ve kutsal olmayan ayırımıdır. Bu ayırımın kamusal ve özel ayırımına dönüşmesi ise Antik Yunan kültüründe olmuştur.¹ Yunanlılar başka toplumlarda benzeri görülmemiş, şehir devleti adı verilen bir siyasi örgütlenme biçimi kurmuşlardır.² Yunan şehir devletlerinin kurulması ile birlikte 'koine' ve 'oikos' olarak adlandırılan iki farklı yaşam alanı ortaya çıkmıştır. 'Koine' özgür yurttaşların ortak kullandığı 'Polis'in³ alanı olarak kabul edilip, kamusal alana karşılık gelirken, 'oikos' tek

¹ William Ebestein. Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri. Çev. İsmet Özel. İstanbul. Şule Yayınevi, 1996, s.16. Zygmunt Bauman. Siyaset Arayışı. Çev.Tuncay Birkan. İstanbul. Metis Yayınları. 2000. s. 96

² Şehir devletleri olarak adlandırılan siyasi örgütlenme biçiminin sadece Antik Yunana özgü olmadığını belirtmek gerekir. Yunanlılardan önce Mezopotamya da, ya da aynı dönemlerde Roma'da aynı örgütleniş biçiminin çeşitli örneklerine rastlanmaktadır. Ancak bu toplumlarda bu örgütleniş biçiminin uzun süre varlığını sürdüremediği ve merkezi imparatorlukların bünyesinde ortadan kalktıkları görülmektedir. Yunan şehir devletlerinin varlıklarını uzun süre sürdürebilmelerinin sebebi olarak, bu yapının yetkin siyasal toplum mitosu ile donatılmış olması ve bu yapıyı kendi içinde eritecek merkezi bir siyasal iktidarın çeşitli sebeplerden dolayı belirememiş olması gösterilebilir.(Bkz. Mehmet Ali Ağaoğulları. Kent Devletinden İmparatorluğa. Ankara. İmge Yayınları. 2004. s. 11-12. Ahmet Arslan. ilkçağ Felsefe Tarihi-I. İzmir. 1995. s. 20

³ Bazı araştırmacı ve bilim adamları 'polis' kavramını, 'kent devleti' kavramıyla aynı anlama gelecek şekilde kullanırken, bazıları bu iki kavram arasında ayırım yapar. Örneğin, yirminci yüzyılın önemli siyaset felsefecilerinden Hannah Arendt'in değerlendirmesine göre, 'polis', kent devletinin içinde yer alan bir alandır ve yurttaşların birlikte eylemde bulunmalarından ve konuşmalarından doğan bir örgütlenme biçimidir. Arendt'e göre, 'polis', kent devletiyle değil, kent devletinin bir parçasını oluşturan siyasal ya da kamusal alanla özdeşdir. (Bkz. Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. Çev.Bahadır Sina Şener. İstanbul. İletişim Yayınları. 1994.s. 277.) Jürgen Habermas'ın da 'polis' kavramını, H. Arendt'le aynı anlama gelecek şekilde kullandığı görülmektedir. (Bkz. Jürgen Habermas. Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü. Çev. T. Bora, M.Sancar. İstanbul. İletişim Yayınlar. 2003. s. 60.)Bazı araştırmacı ve

tek bireylere ait olduğu düşünülen, hane hayatını temsil etmekte ve özel alana karşılık gelmektedir.⁴

Antik Yunan da özel alana karşılık gelen hanenin (oikos) ayırt edici özelliği, insanların burada istek ve ihtiyaçların güdümünde bir arada yaşıyor olmalarıdır. Bu durum insan için bir zorunluluktur. Zira bireyin yaşamını sürdürmesi ve türün varlığını devam ettirmesi başkalarının ortaklığına bağlıdır. Bu ortaklığın temel unsuru ise kadın ve erkektir. Erkeğin görevi bireysel ihtiyaçları, kadının görevi türün devamını sağlamaktır. Erkek yiyecek sağlayıcı emeği ile kadın ise doğurucu emeği ile bu işlevi yerine getirir. Zorunlu olarak yerine getirilmesi gereken bu iki işlev aynı yaşamsal aciliyetin konusu olarak düşünülür ve hanede yerine getirilen bütün etkinlikler zorunluluğun eseri olarak değerlendirilir.⁵ Bu açıdan hanenin özel alanı, siyasi olmayan emek ve iş gibi etkinliklerin alanı olarak kabul edilir.

İnsanların dünyaya geldiklerinde kendilerini içinde buldukları bu doğal topluluk da, birlikte yaşamaktan başka seçme şanslarının olmaması ve bu yaşamın zorunluluğa bağlı etkinlikler çerçevesinde sürdürülmesi beraberinde özgürlüğün yokluğunu getirir. İnsanların kendilerini zorunluluktan kurtarabilmesi, dolayısıyla özgür olabilmeleri ise öncelikle yaşamsal aciliyetlerin giderilmesine bağlıdır. Bu amacın gerçekleştirilmesi adına bu alanda yer alan insanların başkaları üzerinde şiddet kullanmaları ise bir hak olarak görülmüştür. Bu hak hanede yaşayan bütün insanlara değil, ailesini ve kölelerini yöneten hane reisine aittir. Fakat hane reisinin, hanede yer alan insanlara hükmediyor olması özgür olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü Yunan ortak kanaatine göre, özgür olmak ne sadece yaşamın zorunluluğunun üstesinden gelmek ne de emir veren bir konumda olmak

bilim adamları tarafından ise, 'kent devleti' ya da 'site' kavramı 'polis' kavramıyla eşdeğer görülür ve aynı anlama gelecek şekilde kullanılır.(Bkz. Leslie Lipson, Siyasetin Temel Sorunları. Çev. Fügen Yavuz. İstanbul. İş Bankası Yayınları. 2005. s. 334. Ayferi Göze. Siyasal Düşünceler ve Yönetimler. İstanbul. Beta Yayınları. 1995. s. 1. Arif Müfit Mansel. Ege ve Yunan Tarihi.s.100. William Ebenstein. A.g.e. s.31

⁴ Jürgen Habermas. Kamusal alanın Yapısal Dönüşümü. Çev. T. Bora, M.Sancar. İstanbul. İletişim Yayınlar. 2003. s. 60. G. Skirbekk-N. Gilje. Felsefe Tarihi. Çev. E.Akbaş-Ş. Mutlu. İstanbul. Üniversite Kitabevi. s. 579. Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. s. 47. Vanessa Bridget. Howle. Hannah Arendt: The Relationship Between the Vita Activa and The Vita Contemplativa. Ph.D.(In press)Duquesne University. 1991.p.33-34.

⁵ Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. s. 49-50

demekti. Özgür olmak yaşamın zorunluluklarının üstesinden gelmekle birlikte haneden ayrılıp herkesin eşit kabul edildiği siyaset ya da polis'in alanına girmek demekti.⁶ Bir başka ifadeyle, Antik Yunanlılar, yaşamsal aciliyetlerin üstesinden gelmiş olmayı, özgür olmak için gerekli fakat yeterli bir şart olarak görmemiş, hanede sürdürülen yaşamın özgür bir yaşam olduğunu düşünmemişlerdir.

Kabullenilmiş eşitsizlik üzerine kurulu bir örgütlenme biçimi olduğu anlaşılan hanede yönetim, tek adam yönetimine yani monarşiye dayanmaktadır. Hane mensuplarından her zaman tek bir kanaate ve tek bir çıkara sahip fertlermiş gibi davranmalarını ister. Ortak çıkar ve biricik kanaatin temsilcisi ise, "bu çıkar ve kanaate uygun biçimde yöneten ve aile fertleri arasında olası bir dağılmayı önleyen hane reisidir."⁷

Hanenin ya da özel alanın bir başka özelliği, gizlilik içinde geçirilen bir yaşamı temsil etmesidir. Yunanlılar nazarında gizlilik içerisinde geçirilen yaşam ise ahmakça (idiotik) bir yaşam olarak düşünülür ve hor görülürdü. Yunanlılar için 'gizlilik' kelime anlamının da gösterdiği gibi 'mahrum edici' bir anlama sahipti ve bir şeyden, en yüksek ve en insani yeteneklerden yoksun bulunduğu anlamına gelmekteydi. Bu açıdan sadece özel yaşamı olan biri, tam anlamıyla bir insan olarak değerlendirilmez, ayrıca kamu alanına girme olanağı olmayan köleler ya da böyle bir alan oluşturmamış barbarlar gibi görülürlerdi.⁸ Bir başka ifadeyle bu alanda yer alanlar, insan cinsinden bir hayvan türünün mensubu olarak kabul edilirdi.

Kamusal alana karşılık gelen 'koine' ise siyasi yaşam alanı olarak görülür ve polis'in alanı olarak kabul edilirdi. Kamusal yaşam kent devleti sınırları içinde mekânsal olarak agora,⁹ mahkemeler, savaş ve atletik oyunların

⁶ Hannah Arendt. Geçmişle Gelecek Arasında. Çev.Bahadır Sina Şener. İstanbul. İletişim Yayınları. 1996. s.145. Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. s.52.

⁷ Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. s.62.

⁸ A.g.e.s.60.

⁹ 'Agora'; kabilesel örgütleniş döneminde halkın (siyasal) toplanma yeri anlamına gelmektedir. Daha sonraları ise pazar alanı (çarşı) anlamında kullanılmıştır. (Mehmet Ali Ağaoğulları.A.g.e .s.15.) 'Agora'yı, özel ve kamusal alan kavramları bağlamında değerlendirecek, ne özel ne de tam olarak kamusal olan, ikisinden de bir parça taşıyan mekana karşılık geldiği görülür. "Kamusal" ile 'özel'in karşılaştığı, birbiriyle tanıştırıldığı, birbirini bilgilendirdiği, barış içinde ortak hayatın zor sanatını deneme

gerçekleştiği mekânlar da ortaya çıkardı.¹⁰ En geniş anlamıyla kamusal alan olarak değerlendirilen polis'in mekânı bir tezahür sahasıdır. "Başkaları bana nasıl görünüyorsa benimde onlara öyle görüldüğüm, insanların salt başka canlılar ya da cansız şeylerin var oldukları gibi olmadıkları, görünümelerini açık ve seçik kıldıkları bir mekân."¹¹ İnsan bu mekanda yer almakla, hem diğer varlıklardan hem de kendi türü içerisinde yer alan diğer insanlardan farklı olduğunu gösterebileceği etkinlikleri gerçekleştirme olanağına kavuşur.¹² Bu etkinlikler ise eylem¹³ ve konuşmadır.

Antik Yunanlılar için eylemde bulunmak ve konuşmak, hane alanına ait olduğu düşünülen zorunlu ve yararlı olan her şeyi dışarıda bırakmak anlamına gelir. Beşeri meseleler alanından doğan eylem (praxis) ve konuşma/söz (lexis), siyasi etkinlikler olarak kabul edilirdi.¹⁴ Bu etkinlikler maddeten boş, nafile olmalarına karşın insanın belleğini oluşturur ve bu yönüyle de kendilerine özgü bir kalıcılığa sahip olurlardı. Bu etkinliklerin varlığı insanın bu dünyada görülebilmesine karşılık gelirdi. İnsanların bu dünyada görülebilmesini sağlayan mekân ise kamu alanıydı. Bu alanda yer almak ve bu alana özgü etkinlikleri yerine getirmek ise insanın elinin işinden ya da bedeninin emeğinden çok daha insana özgü bir durumdu. İnsan bu etkinlikleri yerine getirdiğinde erişebileceği en yüksek mertebeye erişir ve kendini gerçekleştirmiş olurdu.¹⁵ Ayrıca kamusal alanın konuşmaya dayalı bir

yanılma yoluyla öğrendikleri yer agora'dır." (Zygmunt Bauman. Bireyselleşmiş Toplum. Çev. Yavuz Alagon. İstanbul Ayrıntı Yayınları. 2005. s.245-246) Yani 'Agora', 'özel' ve 'kamusal' alanın dışında bir üçüncü alan olarak ortaya çıkmakta ve bu ikisini birbirine bağlayan mekan olarak değerlendirilmektedir. Günümüzdeki 'sivil toplum' agora'nun çağdaş eşdeğeri olarak farz edilir.(Zygmunt Bauman. Siyaset Arayışı. s.97)

¹⁰ Jürgen Habermas. A.g.e. s.60.

¹¹ Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. s. 272.

¹² Vanessa Bridget Howle. A.g.e. p.32.

¹³ Burada kullanılan 'eylem' kavramı 'siyasi eylem' anlamındadır ve her türlü etkinliği kapsamaz. Örneğin, 'çalışmak ya da 'iş' görmek burada kastedilen 'eylem' kavramının dışında yer alır.

¹⁴ Eylem ve konuşma kent-devletin kuruluşuyla siyasi alanın ayrılmaz etkinlikleri olarak görülse de, bu iki unsurun birbirini gerektirdikleri ve her şeyden daha üstün oldukları kanaati polisten öncede vardı ve Sokrat öncesi düşünce de bulunmaktaydı. (Bkz.Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. s.43)

¹⁵ A.g.e. s.384.

alan oluşu, yurttaşlar arasındaki etkileşime, iktidarın egemen olduğunu ve fiziksel şiddetin bu alanın dışında bırakıldığını gösterir.

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız açıklamalar bağlamında 'polis'in iki yanlı işleve sahip olduğu söylenebilir. Birinci işlevi, herkesin kendi farkını ortaya koyma, 'kim'liğindeki benzersizliği edim ve sözlerle gösterme şansını artırması, ikincisi, eylem ve konuşmanın faniliğine bir çare olmasıydı. Zira 'polis' öncesi bir ünlenmeyi hak eden bir edimin unutulmama, yani ölümsüzleşme, geleceğe kalma şansı fazla değildi. Dolayısıyla eylem ve konuşmanın sahip oldukları bu kırılğanlığa Yunanlıların buldukları özgün felsefi çare polisi kurmak olmuştur.¹⁶ Bir başka ifadeyle, "Yunanlılar için 'polis', her şeyden evvel bireysel yaşamın faniliğine karşı bir teminat, bu faniliğe karşı korunak, ölümlülerin ölümsüzlüklerine olmasa da görelî kalımlılıklarına ayrılmış bir mekan olma özelliğine sahipti."¹⁷ Dolayısıyla Yunanlılar için bir siyasi teşekkül olarak görülen polisin kurulmasına yol açan şey, insanların insan yaşamının ölümlülüğünün ve insan işlerinin nafileliğinin üstesinden gelmek için duydukları istek ve ihtiyaç olduğu görülmektedir. Çünkü onlar için siyasi teşekkülün dışında insan yaşamı sadece güvenlikten uzak olmakla, yani başkalarının şiddetine hedef olmakla kalmaz, anlamdan ve onurdan da yoksun kalırdı.¹⁸

Siyasi yaşam alanı olarak görülen ve kamusal alanın oluşmasını sağlayan 'Polis'in dikkat çekici özelliklerinden biri, 'hiç kimsenin yönetim alanı' olmasıdır. Bir başka ifadeyle polisin işleyişinde yöneten yönetilen ayrımının olmamasıdır. Bu alanda yer alan herkes eşit¹⁹ kabul edilirdi. Bu yüzden Hannah Arendt'in de ifade ettiği gibi, geleneksel yönetim biçimleri olan, tek adam yönetimi veya monarşi, birkaç kişinin yönetimi ya da oligarşi

¹⁶ A.g.e. s. 269-270.

¹⁷ A.g.e. s.82.

¹⁸ Hannah Arendt. Geçmişle Gelecek Arasında, s.102.

¹⁹ Siyaset alanının buradaki eşitliği ile modern zamanlarda kabul edilen eşitlik anlayışı arasında hemen hiçbir benzerlik yoktur. Antik siyasal eşitlik kişinin akranlarıyla bir arada yaşaması, sadece onlarla düşüp kalkması anlamına gelir ve bu düşünce doğal olarak bir kent-devletinde her zaman için nüfusun çoğunluğunu oluşturan eşit olmayanların varlığını gerektirir. (Bkz. Hannah Arendt. İnsanlık Durumu .s. 52) Antik özgürlüğün özünü oluşturan bu eşitlik düşüncesi, modern zamanlardaki gibi adaletle ilişkili olarak düşünüldüğünde, adaletsizlik üzerine kurulu bir eşitlik düşüncesi olduğu görülecektir.

ve çoğunluğun yönetimi veya demokrasi polis'in işleyişine uyan yönetim biçimleri değildir.²⁰ "Tersine bütün yöneten-yönetilen düşüncesinin, bizim anladığımız anlamda hükümet ve iktidar kavramının hem de bunlara ait kurallı düzenin, siyaset öncesi oldukları ve kamu alanından ziyade özel alana ait oldukları düşünülmekteydi."²¹ Aristoteles'de, bir siyasal topluluk (polis) ile özel hane (oikia) arasındaki temel farkın, ikincisinin bir monarşi yani tek adam yönetimi olmasında, polis'in ise tam tersine çok sayıda yöneticiden meydana gelmesinde yattığını söyler. Aristoteles'in burada, polis'in çok sayıda yöneticiden oluştuğunu söylemesi tek adam yönetiminin karşısına çıkartılan oligarşi, aristokrasi ya da demokrasi gibi çeşitli yönetim biçimleri ile hiçbir ilgisi yoktur. Burada ifade edilen çok sayıda yöneticiden kasıt, kentin kamusal-siyasal alanının oluşumuna katılmadan önce evde kendilerini monarklar olarak kuran hane reisleridir. Yönetmek olgusunun kendisi ve yönetenler ile yönetilenler arasındaki ayrım, siyasi alanı önceleyen bir alana yani hane alanına aittir.²²

Bu noktada şunu da ifade edelim ki, eylem ve konuşmanın gerçekleştiği 'polis'in mekânı herkes için geçerli değildir. Bütün insanlar eylemde bulunma ve konuşma yeteneğine sahip olsalar da çoğu bu mekânda yaşamamıştır. Antik Yunanda köleler, yabancılar ve kadınlar²³ bu mekânın dışında tutulmuş,²⁴ bu mekânda yer alma hakkı sadece yurttaş kabul edilen erkeklere verilmiştir.

²⁰ Hannah Arendt. Geçmişle Gelecek Arasında, s33.

²¹ Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. s.52.

²² Hannah Arendt. Geçmişle Gelecek Arasında. s.161.

²³ Köleler ve kadınlar gizli/saklı bir hayatın yer aldığı hane alanı içinde düşünülmüştür. Kadınlar ve kölelerin gizli/saklı tutulmaları, birilerinin malı olmalarından değil, yaşamları bedeni işlevlere adanmış 'laboriours' (emekçiler) olmalarından ileri gelmekteydi. Kadınlarla köleler aynı yerde bir arada yaşar, ev içi yaşamın gündelik gerekleri karşısında aynı konumu paylaşırlardı. Hangi statüye mensup olursa olsunlar, hane reisinin karısı bile olsa, hiçbir kadın kendi eşitleri arasında yaşamazdı. Kadınlık, aklın dışında kalan şeylerle eş tutulur, yerine getirmeleri gereken en temel işlev olarak çocuk doğurmaları görülürdü. Dolayısıyla mertebeye doğumdan çok meslek ya da işleve bağlıydı. Bkz. Mehmet Ali Ağaoğulları. A.g.e. s. 20. Genevieve Lloyd. Erkek Akıl. Çev. Muttalip Özcan. İstanbul. Ayrıntı Yayınları. 1996. s. 22. Egon Friedell. Antik Yunan'ın Kültür Tarihi. Çev. Necati Aca. Ankara. Dost Kitabevi Yayınları. 1999.s. 198-199.

²⁴ Hannah Arendt. İnsanlık Durumu. s.272.

Yurttaş kabul edilenter, 'polis'in yerli halkını oluşturan ve belli haklara sahip olan özgür kişilerdir.²⁵ Yurttaşlar özgürlüklerini ise, hane alanında giderilmesi gereken yaşamın zorunluluklarını denetim altına almakla yani hane alanında yer alan diğer insanlar üzerinde tahakküm kurup eşit kabul edildikleri 'polis'in alanına girmekle elde ederlerdi. Ancak, yurttaşların eşitliği, yasa karşısında (isonomi) bir eşitlik olarak görülse de özünde bundan çok daha fazlasını ifade eder. Birtakım haklara eşit olarak sahip olmak anlamında özetlenemez. Daha çok kamu işlerine genel ve etkin katılımı ifade eder.²⁶ Kamu işlerine etkin katılım göstermeyen yurttaş atimos olur, yani siyasal haklarını yitirirdi.²⁷ Siyasal haklarını yitiren ya da 'polis'in dışında kalan ise varlık ve değerden yoksun 'konuşan bir hayvan' yani bir köle ya da uygar insana özgü haklardan yararlanamayan bir yabancı (metoikos) gibidir. Dolayısıyla 'polis'in dışına atılmak hemen hemen ölüm cezası kadar ağır bir cezaya çarptırılmak demektir.²⁸ Bu alanda yer almak ve bu alana özgü etkinlikleri yerine getirmek ise, insana özgü bir durumu ifade ederdi. İnsan kamu alanında yerine getirdiği etkinlikler sayesinde erişebileceği en yüksek mertebeye erişir ve kendini gerçekleştirmiş olurdu.²⁹ Dolayısıyla, Antik Yunanlılar için 'polis'in ya da kamusal alanın, insanın kendini gerçekleştirmesi için mükemmel bir alan durumunda olduğu söylenebilir.

²⁵ Mehmet Ali Ağaoğulları. A.g.e .s.19.

²⁶ Bu noktada şunu da ifade edelim ki, Yunanlıların gözünde yasa yapmak ya da yasa koyucu olmak siyasi yaşama dâhil olmak anlamına gelmiyordu. Yunanlılar, yasa koyucuyu bir zanaatkâr ya da memur gibi değerlendirirlerdi. Hatta kent dışından kimseler çağrılıp kendilerine yurttaşlık verilmeden yasaları yapmaları istenirdi. Onun işi siyasi değildi, siyasi yaşam o yasama işini bitirdikten sonra başlardı. Yani yasa koyucu el sanatçısı gibi iş gören biri olarak düşünülür ve bu yasa koyma işi siyasal etkinlik başlamadan önce bitirilirdi. Onlara göre, insanlar eylemeye başlamadan önce polislin kamu alanını oluşturacak kesin tanımlı bir mekan sağlanmalı ve sonraki bütün eylemlerin sergileneceği yasa anlamında bir yapı kurulmalıydı. (Bkz. Hannah Arendt. İnsanlık Durumu.s.92-93.s.266-267) Bu anlayış aynı zamanda Yunanlılarda, yasaların, atalardan miras kalmadığını ya da tanrılar tarafından yaratılmadığını ve değiştirilebilir bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

²⁷ Cornelius Castoriadis. Dünyaya, İnsana ve Topluma Dair. Çev. Hülya Tufan. İstanbul. İletişim Yayınları. 2001. s.307.

²⁸ Mehmet Ali Ağaoğulları. A.g.e. s.16.

²⁹ Hannah Arendt. İnsanlık Durumu..s.384.

Yunanlılar nazarında yurttaş olarak kabul edilen insanın/erkeğin yaşamı, sıradan yaşamdan daha üstün bir kategoride değerlendirilirdi. İyi yaşam olarak kabul edilen yurttaşın yaşamı, daha kaygısız ve daha soyluydu. Hayatın yalın zorunluluklarına boyun eğdirdiği, emek ve işten azade olduğu ölçüde iyi ve bütün canlı yaratıkların fitratında bulunan varlığını sürdürme güdüsünün üstesinden geldiği ölçüde de, artık biyolojik yaşam sürecine bağlı değildi.³⁰ Böyle bir yaşama sahip olmak ise cesaret isteyen bir iştir. Çünkü iyi yaşamın yer aldığı kamu alanı, hane alanında olduğu gibi kişinin bireysel yaşamını ve türün varlığını devam ettirecek etkinliklerin alanı değildir. Yaşamı sürdürmeye yönelik, zorunlu ve yararlı olan etkinlikler hane alanında bırakılmıştır. Dolayısıyla kamu alanına girecek olanın öncelikle yaşamını tehlikeye atmayı göze alması gerekir. Bu cesareti gösterebilenler kendi eşitleri arasında yer alır, yurttaşlığa kabul edilirdi. Bu bağlamda cesaretin, mükemmel bir siyasi meziyet olarak değerlendirildiği görülmektedir.³¹

'Polis'in gerçek karakterinin ise, Platon ve Aristoteles'in siyaset felsefelerinde görüldüğü söylenebilir. Zira Platon toplumu, bir insanın kendi kendine yetememesi yüzünden doğmuş olan bir iktidarsızlık olarak tanımlar. Ona göre, "bir insan bir eksiği için, bir başkasına başvurur, başka bir eksiği içinde bir başkasına. Böylece birçok eksikler birçok insanın bir araya toplanmasına yol açar. Hepsi yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşarlar."³² Fakat Platon için bir topluluk içinde yaşıyor olmak insan olmak anlamına gelmez. Bir topluluk içinde yaşıyor olmak hayatta kalabilmek ve türün varlığını devam ettirebilmek için doğal bir zorunluluktur.

Platon için olduğu gibi Aristoteles içinde bir toplum içinde yaşamak zorunluluğun sonucudur. Bu zorunluluk sonucu kurulan ilk toplumsal birlik ise ailedir. Bu birliktelik, doğanın hayvanlara da bitkilere de verdiği, kendi

³⁰ Yunanlılar için biyolojik yaşam sürecinden ya da çalışmaktan azade olmak, siyasal yaşama katılım için gerekli olan 'boş zaman'ı sağlardı. Bu bağlam da boş zamana sahip olmak, hem erdemin gelişmesi hem de siyasal görevlerin yerine getirilmesi için önemli görülürdü.(Bkz.Cevat Okutan. Cumhuriyetçi Paradigma Paradigmatik Cumhuriyet. İstanbul. Paradigma Yayıncılık. 2006.s.55) Nitekim Aristoteles de, kendini etkin yurttaşlık işlerine vakfedebilmek için bir yurttaşın, eğitim ve tecrübenin yanında, yeterli 'boş zamana' sahip olması gerektiğini belirtir. (Bkz.William Ebestein. A.g.e. s. 40)

³¹ Hannah Arendt, İnsanlık Durumu, s.56-57.

³² Platon, Devlet, Çev. S.Eyuboğlu-M.A.Cinboz. İstanbul. Remzi Kitabevi. 1995. s. 59.

benzerlerini çoğaltma isteğinden ileri gelmektedir.³³ İlk sosyal birlik olan aileyi köy aşaması takip eder. Köy, günlük ihtiyaçların teminin ötesinde bir takım hedefler güdülerken birçok ailenin birleşmesiyle meydana gelen bir birlikteliğe karşılık gelir.³⁴ Fakat böyle bir topluluk içinde yaşıyor olmak insan olmak için yeterli değildir. Aksine bu durum, Aristoteles için insan yaşamının hayvan yaşamı ile ortak olarak paylaştığı bir durumu ifade eder ve sadece bu nedenle bile aslen insan olamayacağı anlamını taşır. Dolayısıyla insan türünün doğal, yalın toplumsal bir aradalığı, öteki hayvan yaşamı biçimleri için olduğu gibi insan-hayvan için de değişmez olan biyolojik yaşam gereklerinin dayattığı bir sınırlama olarak görülür.³⁵ İnsanların bu sınırlamanın ötesine geçmeleri ve kendilerini bir insan olarak kurmaları ise siyasi bir yapı oluşturmalarıyla mümkün olmuştur. Zira Aristoteles, insanı 'zoon politikon' olarak tanımlamaktadır. Aristoteles'nun yaptığı bu tanım, hanede yer alan insan için geçerli değildir. Çünkü hanedeki birliktelik biyolojik yaşam sürecine bağlı ihtiyaçların giderildiği zorunlu bir birlikteliktir. Bu tanımın tam olarak anlaşılmasını sağlayacak ise Aristoteles'in insan için yaptığı ikinci tanım olacaktır. Aristoteles insanı aynı zamanda 'zoon logon ekhon' (konuşmaya muktedir bir varlık) olarak da tanımlar. Fakat "Aristoteles'in niyeti ne genelde insanı tanımlamak ne de insanın, ona göre logos yani söz ya da akıl değil nous yani asli niteliği söze dökülmesi mümkünsüz bir içeriği olmak gibi bir asli özellik taşıyan en yüksek vasfı olarak tefekkürü göstermekti. Bu en bilinen iki tanımında da Aristoteles sadece polis de geçerli olan insan ve siyasi yaşam tarzı hakkındaki kanaati özetlemiştir; bu kanaate göre polis'in dışındaki herkes köleler ve barbarlar- konuşma melekesinden değil kuşkusuz, ama yalnızca konuşmanın anlamlı hale getirdiği ve yurttaşların asıl ilgisini (birbirleriyle konuşmanın) oluşturduğu bir yaşam tarzından yoksun, aneu logou (akıl-sız, akıldan yoksun; hesabını veremeyecek biçimde yaşayan) idiler."³⁶ Yani, Platon ve Aristoteles için, insan siyasal hayvan olmadan önce toplumsal bir hayvan olarak düşünülmüş, bu durumda insanı diğer varlıklardan ayıran bir özellik olarak görülmemiştir. Polisin ortaya çıkışı ya da kamusal alanın kuruluşuyla birlikte, insan, kendini diğer varlıklardan ayıracak

³³ Aristoteles. Politika. Çev. Mete Tunçay. İstanbul. Remzi Kitabevi. 1993. s 8.

³⁴ Neşet Toku, Siyaset Felsefesine Giriş, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005, s. 62.

³⁵ Hannah Arendt, İnsanlık Durumu, s.41-42.

³⁶ A.g.e .s.45.

ÖZEL ALAN-KAMUSAL ALAN AYRIMININ TARİHSEL TEMELLERİ

özelliklere kavuşmuş ve siyasal bir hayvan olarak tanımlanacak bir duruma gelmiştir.

Sonuç olarak, Antik Yunanda, özel alana karşılık gelen, 'oikos' (hane) siyasal olmayan etkinliklerin alanı olarak görülmekte, zorunluluk, baskı ve özgürlüğün yokluğuyla karakterize edilmektedir. Buna karşılık kamusal alana karşılık gelen 'koine' siyasal etkinliklerin gerçekleştirildiği bir alan olarak kabul edilmekte ve bir görünüm alanı olarak belirmektedir. Bu alanda yer almak ise, özgür olabilmek dolayısıyla yurttaşlık statüsüne yükselip insani değerlerden faydalanabilmek anlamına gelmektedir. Bu yönüyle de Antik Yunanlılar kamusal alanı, insanın kendini gerçekleştirebileceği mükemmel bir alan olarak görmektedirler. Bu alan aynı zamanda bireysel yaşamların geçici ve boşunallığına karşı da bir güvence oluşturmaktadır. Yani kamusal alan, insanın biyolojik ölüm sürecini aşabileceği ve diğer varlıklardan farklı olduğunu gösterebileceği etkinlikleri gerçekleştirme imkânı bulduğu bir alan olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla insani varoluş açısından özel alanın, biyolojik yaşamın ortadan kalkışına bağlı olarak bir sonu ifade ettiği yerde kamusal alanın, ölümsüzlüğe giden yolu açtığı söylenebilir.

KAYNAKLAR

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali. **Kent Devletinden İmparatorluğa**. Ankara. İmge Yayınları. 2004.

ARENDR, Hannah. **Geçmişle Gelecek Arasında**. Çev.Bahadır Sina Şener. İstanbul. İletişim Yayınları. 1996.

ARENDR, Hannah. **İnsanlık Durumu**. Çev.Bahadır Sina Şener. İstanbul. İletişim Yayınları. 1994.

ARİSTOTELES. **Politika**. Çev. Mete Tunçay. İstanbul. Remzi Kitabevi. 1993.

ARSLAN Ahmet. **İlkçağ Felsefe Tarihi-I**. İzmir. 1995.

BAUMAN, Zygmunt. **Bireyselleşmiş Toplum**. Çev. Yavuz Alagon. İstanbul Ayrıntı Yayınları. 2005.

BAUMAN, Zygmunt. **Siyaset Arayışı**. Çev.Tuncay Birkan. İstanbul. Metis Yayınları. 2000.

CASTORİADİS, Cornelius. **Dünyaya, İnsana ve Topluma Dair**. Çev. Hülya Tufan. İstanbul. İletişim Yayınları. 2001.

EBESTEİN, William. **Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri**. Çev. İsmet Özel.İstanbul. Şule Yayınevi, 1996.

FRIEDEL, Egon. **Antik Yunan'ın Kültür Tarihi**. Çev. Necati Aca. Ankara. Dost Kitabevi Yayınları. 1999.

GÖZE, Ayferi. **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**. İstanbul. Beta Yayınları. 1995.

HABERMAS, Jürgen. **Kamusalın Yapısal Dönüşümü**. Çev. T. Bora, M.Sancar. İstanbul. İletişim Yayınlar. 2003.

HOWLE, Vanessa Bridget.**Hannah Arendt: The Relationship Between the Vita Activa and The Vita Contemplativa**. Ph.D.(In press)Duquesne University. 1991.

LİPSON, Leslie, **Siyasetin Temel Sorunları**. Çev. Fügen Yavuz. İstanbul. İş Bankası Yayınları. 2005.

LLOYD, Genevieve. *Erkek Akıl*. Çev.Muttalip Özcan. İstanbul. Ayrıntı Yayınları. 1996.

MANSEL, Arif Müfit. *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara. Türk Tarih Kurumu Yayınları. 1999.

OKUTAN, Cevat. *Cumhuriyetçi Paradigma/Paradigmatik Cumhuriyet*. İstanbul. Paradigma Yayıncılık. 2006.

PLATON. *Devlet*. Çev. S.Eyuboğlu-M.A.Cinboz. İstanbul. Remzi Kitabevi. 1995.

SKİRBEKK, G.-GİLJE, N. *Felsefe Tarihi*. Çev. E.Akbaş-Ş. Mutlu. İstanbul. Üniversite Kitabevi. Tarihsiz.

TOKU, Neşet. *Siyaset Felsefesine Giriş*. İstanbul. Kaknüs Yayınları. 2005.